

UZZINAI

Summatīvais un formatīvais vērtējums

Ieviešot jauno mācību saturu, būtiski palielinās formatīvās vērtēšanas jeb vērtēšanas, lai uzlabotu mācīšanās lomu ikdienā. Formatīvās vērtēšanas ietvaros tiek attīstītas arī skolēnu pašvērtēšanas prasmes. Ar formatīvās vērtēšanas palīdzību skolotājs atbalsta, sekmē, precīzi virza mācīšanos, lai skolēns sasniegtu konkrētos stundai vai ilgākam laika posmam definētos mērķus.

Summatīvā vērtēšana tiek īstenota, lai novērtētu un dokumentētu skolēna mācīšanās rezultātu attiecībā pret plānotajiem sasniegumiem rezultātiem mācīšanās posma noslēgumā.

Metodiskajā materiālā par vērtējumu izlikšanu skaidrots, ka formatīvo vērtējumu var izteikt: apguves līmeņos, procentos,

punktos, ieskaitīts/neieskaitīts.

“Tomēr vienas izglītības iestādes ietvaros jāvienojas par vienu formatīvo vērtējumu izteikšanas veidu. Par formatīvo vērtējumu izlikšanas principiem, biežumu mācību laikā, vērtējumu izlikšanas veidiem vienojas katras izglītības iestādes skolotāji, izglītības iestāde šos vērtēšanas principus nosaka izglītības iestādes vērtēšanas kārtībā. Svarīgi, lai skolēni un viņu vecāki būtu informēti un izprastu plānotos vērtēšanas principus un vērtējumu izteikšanas veidu.”

Skaidrots arī, ka tāpat kā līdz šim summatīvo vērtēšanu skolotājs organizē mācīšanās posma noslēgumā: “Par mācīšanās posma noslēgumu tiek uzskatīts ne tikai mācību gads, bet arī temats, temata daļa vai, piemēram, apjomīgāks mācību darbs (pētniecības, jaunrades darbs u. c.), kura laikā skolēnam ir bijusi iespēja apgūt noteiktu sasniegamo rezultātu kopumu.”

Vēl jāpierod

Četru bērnu māmiņa Sindija teic: “Tā kā pēc jaunās metodes strādā gan pirmsskolā, gan skolā, tad varu novērtēt, ka pirmsskolā šī vērtēšanas sistēma ir viegli saprotama un arī praktiski noderīga vecākiem, jo ir aprakstoša un izskaidrojoša. Arī pedagogiem tā ir vērtīga, jo ļauj uzskatāmāk redzēt katra bērna izaugsmi noteiktā laika periodā. Par vērtēšanu skolā – pagaidām mani mulsina atšķirīgā trīs veidu vērtēšana: balles, punkti, procenti. Iespējams, saprotamāk būtu, ja izmantotu vienu no tiem. Turklāt, ja gribas zināt bērna vidējo atzīmi, tad to ir sarežģīti dabūt, jo ir vērtējumi, kurus nevar summēt. Bet bērnam, startējot uz nākamo izglītības iestādi agrīnajā uzņemšanā, prasīja vidējo atzīmi.”

Divu bērnu mamma Anna teic: “Jāatzīst, ka, lai gan mums jau iepriekš izskaidroja, kā mainīsies vērtēšanas sistēma, un pirmajā brīdī man pat likās, ka būtbā nevis skolotājs liks atzīmi, bet sevi novērtēs pats bērns, tagad man šķiet, ka lielākoties tāpat kā līdz šim vadošais novērtēšanā ir skolotājs. Arī tad, kad bērni man prasa, kā viņiem sevi novērtēt atbilstoši līmenim, jāatzīst, ka man grūti to paskaidrot. Man skolā nebija šādi jāanalizē, nav pieredzes, īstas izpratnes. Es, protams, saprotu, ka viss jaunais sākumā šķiet sarežģīts, bieži vien neizprotams, bet noteikti uzskatu, ka arvien lielāka pašu skolēnu iesaiste savu zināšanu novērtēšanā, objektīva izvērtēšana, izpratne par savu mācību procesu un apgūto ilgtermiņā ir būtisks ieguvums.”

Jaunpiebalgas vidusskolas skolotāja Rudīte Jaksta, skaidrojot jauno vērtēšanas sistēmu, teic: “Lielākā atšķirība ir tā, ka agrāk tā bija vērtēšana novērtēšanai. Atzīmes gaidīja skolēni, vēl vairāk vecāki. Turklāt vecākiem tas bija vienīgais rādītājs, kā viņu bērnam veicas. Kaut palikušas arī atzīmes, tās ir arvien retāk, klāt nākusi formatīvā vērtēšana, kurā tiek vērtēts mācīšanās process, kāds ir progress uz mērķi, uz kuru ejam. Domāju, skolēnu vecākiem līdz galam nav skaidrs, kā šis jaunais vērtēšanas process notiek, viņi gaida gala atzīmi. Vecākam, ieraugot 20%, uzreiz liekas, ka bērnam tas jālabo, bet tas neietekmē gala atzīmi, ar šiem procentiem konstatē, ka konkrētajā brīdī bērns no jaunās vielas ir apguvis 20%. Gan skolēns, gan skolotājs strādā, lai izpratne veidotos lielāka, arī vecāks var sekot līdzi, ko vēl bērnam vajadzētu labāk izprast. Domāju, daudz atrisinās laiks, jo skolotāji mācās, skolēni mācās,

vecāki mēģina saprast. Pāris gadu pie šādām lielām izmaiņām ir tikai sākums.”

Pie ieguvumiem Rudīte Jaksta min daudzveidīgo mācību procesu, ar kura palīdzību tiek novērtēts, kā bērnam skolas mācību satura apgūšanā veicas: “Ir mazie darbiņi, uzdevumi, tiek pielietotas arī informācijas tehnoloģijas, piemēram, spēle “Kahoot” un kodu kartes “Plicker”, kuras bērnam ir interesantas, bet reizē ar to palīdzību gan skolēni, gan mēs, skolotāji, redzam procesa virzību. Turklāt nevis skolotājs vienkārši pasaka, ir pareizi vai nav, bet, šādā veidā mācoties un vērtējot, mums visu laiku ir jāsarunājas gan par iegūto rezultātu, gan to, ko varēja citādi.

Skolēniem ir jāmacās novērtēt sevi. Nerunīgākiem bērniem vai tādiem, kuriem viela nepadodas, tas mēdz būt grūtāk. Ne katrs

Cēsu 1.pamatskolas direktore Antra Avena, analizējot jauno vērtēšanas sistēmu, uzsver, ka tā labāk ļauj saprast, kādā līmenī skolēns atrodas, apgūstot konkrēto mācību vielu: “Ja ir vērtējums ieskaitīts/neieskaitīts, tam nav lielas jēgas, savukārt, novērtējot procentuāli, labāk iespējams parādīt, cik daudz jau skolēns apguvis. Vērtējums vārdos, piemēram, “sācis apgūt” (S) arī ir pilnīgi pieņemams vērtējums, apgūstot jaunu vielu. Vecākiem, kuriem bērni mācījušies pēc iepriekšējās vērtējumu sistēmas, to bieži ir grūti pieņemt. Bet mēs ikviens jebkurā vecumā varam atrasties posmā, kad sākam kaut ko mācīties, un tas nenozīmē neko sliktu. Tas parāda, ka process ir sācies. Un, iespējams, pēc mēneša bērns vielu būs apguvis un saņems vērtējumu “apguvis” (A).”

Direktore skaidro, ka arī procentuālā vērtējuma skala vēl tiek precizēta. Piemēram, sākotnēji “padziļināti apguvis”, kas ir tad, ja skolēns vielu ir apguvis un zina pat nedaudz vairāk, nekā nosaka mācību priekšmeta standarts, e-klasē bija piedāvāts vērtēt no 75%, tomēr bija skaidrs, ka procentiem būtu jābūt augstākiem, tāpēc tagad tie ir 90% un vairāk.

Daļa no vērtēšanas sistēmas ir snieguma līmeņa apraksti. Antra Avena skaidro: “Snieguma līmeņa aprakstus vērtēju ļoti pozitīvi. Mācību saturs ir balstīts uz caurviju prasmēm, kuras nav iespējams novērtēt ballēs. Bet tās ir prasmes, kuras mums ikdienā nepieciešamas. Tāpēc ir šie snieguma līmeņa apraksti, kas ļauj saprast, kādā līmenī katra pras-

Īstenošanas gaitā sistēmu pilnveido

me apgūta. Skolēns redz, cik tālu ticis un kas vēl būtu jā dara, lai prasmi uzlabotu. Ja līmeņu apraksti pievienoti pie stundas e-klasē, arī vecāks ar to var iepazīties.”

Direktore skaidro, ka arī pie snieguma līmeņa aprakstiem tiek strādāts gan valstiski, gan skolas līmenī: “Daudz kas vēl ir izstrādē, arī apraksti vēl nav pilnībā gatavi, izmantojot mācību procesā, tie tiek pieslīpēti atbilstoši reālajai situācijai. Lai izstrādātu ko jaunu, ir vajadzīgs laiks, jo ir mainījušās tēmas, akcenti, neder vecās grāmatas, notiek jaunu materiālu izstrāde, turklāt lielu daļu gatavo pats skolotājs.”

Antra Avena uzsver, ka arī Valsts izglītības kvalitātes dienests ļoti nācis skolām pretim, sniedzot atbalstu: “Dienests no kontrolējošas iestādes kļuvis par atbalsta institūciju, kursos precīzi skaidrojot, kas un kā jā dara. Tā, piemēram, jau gadiem ir lauzti šķēpi par vērtējumu n/v (nav vērtējuma), ko tas nozīmē un kad to liek. Un tagad ir paskaidrots, ka tā ir fakta konstatācija, ka bērnam nav veikts darbs. Un, ja šāds vērtējums parādās, tad gala atzīmi izlikt nevar. Jo ir jābūt vienlīdzības principam – ja skolēnam ir jāapgūst piecas tēmas semestrī, tad viņam arī jābūt uzrakstītiem pieciem galvenajiem darbiem, citādi viņa zināšanas nevar novērtēt. Būtbū tāda veidā sakārtojās vērtēšanas sistēma, nepieļaujot to, ka, piemēram, līdz šim bija skolēni, kas

tieši uz kontroldarbu laiku “saslima”, nevarēja uzrakstīt pārbaudes darbu, un, kamēr viņam ir trīs atzīmes, citam visas septiņas. Šādā veidā tādi gadījumi tiek izskausti.”

Vēl Antra Avena teic, ka pēc jaunās pieejas skola vērtējumu var izlikt gadā, neliekot semestra vērtējumu: “Tomēr mēs skolā vienojamies, ka ir svarīgi arī decembrī bērniem pateikt paldies par mācību darbu, tāpēc liekam arī 1.semestra vērtējumu. Tomēr gada atzīme veidosies nevis no diviem semestra vērtējumiem, bet no visiem mācību gada laikā izdarītajiem pārbaudes darbiem.”

Liels izaicinājums gan ir arī tas, ka jaunais mācību saturs jāievieš attālināto mācību laikā, vērtē direktore: “Klātienē tomēr ir vieglāk veidot gan skolēna – skolotāja sadarbību, gan grupu darbus. Tāpēc ilgstošais attālinātais process dažas lietas traucē ieviest tik ātri, cik gribētos. Tajā pašā laikā es nevarētu teikt, ka ir vēra nemamas problēmas, ieviešot jauno vērtējumu sistēmu, un arī skolēni to pieņem. Protams, pie visa ir jāpierod, bet arī mēs to klašu, kuras šogad sāka mācīties pēc jaunā standarta, audzēkņu vecākiem sapulcēs stāstījām par šo vērtēšanas sistēmu. Un jo projām, ja vecākiem kas nav skaidrs, droši var vērsties pie bērna klases audzinātājas, ērti varam veidot zoom sapulci, skaidrot, atbildēt uz visiem jautājumiem. Esam atvērti sadarbībai.”

Skolēni mācās sevi vērtēt

Līdz ar kompetencēs balstīto mācību pieeju jaunā vērtēšanas sistēma dod lielāku skaidrību ne tikai par zināšanu gala rezultātu, bet arī ir kā ceļarādītājs visu mācību gadu, spējot laikus ieraudzīt, ja ir problēmas, kas jāatrisina. Turklāt vērtēšanas sistēma izstrādāta tā, lai neatkarīgi no tā, vai skolēniem jāstrādā individuāli vai grupās, mācību procesā visi iesaistītos vienlīdzīgi, nevis tikai audzēknis, kurš, piemēram, tiek izsaukts pie tāfeles vai grupā ir zinošākais. Līdz ar to skolēns uzņemas lielāku atbildību par savu mācību procesu, apgūtajām prasmēm un zināšanām.

Turklāt vērtē ne tikai pedagogs, bet arī pats skolēns. Skolotājs vairs nav tas, kurš pasaka, kas ir pareizi un kas nav, arī skolēnam ir jāprot sevi novērtēt, saprast, kur pietrūkst kādas prasmes un zināšanas, kas jāuzlabo.

Kompetenču izglītība attīsta tās prasmes, kas bērnam dzīvē būs ļoti svarīgas, piemēram, sava viedokļa pamatošanu, analīzi un citas. Tā, mācoties matemātiku, skolēns iegūst ne tikai zināšanas konkrētajā mācību priekšmetā, bet arī apgūst un pilnveido citas prasmes.

Svarīgs ne tikai gala rezultāts, bet arī mācību process un prasmju apguve

grib stāstīt, kā ieguva rezultātu, kur kļūdījās. Bet reizē skolēns attīsta prasmi izteikt viedokli, to pamatot. Šobrīd bērns pamato matemātiku, bet šī prasme būs ļoti noderīga arī tālāk dzīvē.”

Skolotāja skaidro, ka arī pedagogiem ir izaicinājums izvērtēt, cik konkrētajā brīdī skolēns zina un saprot, un vēl svarīgāk – ko darīt tālāk ar iegūto informāciju: “Protams, var pamainīt nākamās stundas plānu, vai, redzot, ka viela nepadodas, apstāties, pastādāt pie tās ilgāk. Tomēr, domāju, jāpriet daudzām gadiem, lai tas būtu pilnīgi skaidrs un izstrādāts. Un šeit arī nāk klāt aspekts par pašu skolēnu ieguldījumu, viņam jau pašam ir jābūt pilnīgi atdevei šajā procesā, jāsaprot, kādas ir viņas zināšanas, jo visur tagad ir pašvērtējums, analīze – snieguma līmeņa apraksti, kad skolēnam jānovērtē – kurā

plānošanas darbs, ir jāabalansē spēles, sarunas ar pamatvielas apgūšanu: “Jaunais mācību modelis ir ļoti labs, tikai apjoms vienlaicīgi ir ļoti liels, un būtbū skolotājs mācās darot. Visu laiku ir plānošana un materiālu meklēšana, jo nav tikai viena grāmata, pēc kuras strādāt. Tas ir ļoti laikietilpīgi. Arī pats mācību saturs daļēji ir mainījies, un to, kā tas viss rezultēsies, varēsim pateikt tikai tad, kad tam būs pilnībā izgājuši cauri.”

Rudīte Jaksta teic, lai strādātu pēc jaunā modeļa un vērtēšanas sistēmas, skolotājam ir ļoti liels

plānošanas darbs, ir jāabalansē spēles, sarunas ar pamatvielas apgūšanu: “Jaunais mācību modelis ir ļoti labs, tikai apjoms vienlaicīgi ir ļoti liels, un būtbū skolotājs mācās darot. Visu laiku ir plānošana un materiālu meklēšana, jo nav tikai viena grāmata, pēc kuras strādāt. Tas ir ļoti laikietilpīgi. Arī pats mācību saturs daļēji ir mainījies, un to, kā tas viss rezultēsies, varēsim pateikt tikai tad, kad tam būs pilnībā izgājuši cauri.”

Lappusi sagatavoja
IVETA ROZENTĀLE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds